

Vapo Oy

Jakosuo-Muuraissuo

Suoalueen kasvillisuus selvitys

Sakari Rehell 1995

JAKOSUO-MUURAISSUO

SUOALUEEN KASVILLISUUSSELVITYS

1. JOHDANTO

Tässä työssä on selvitetty Jakosuo-Muuraissuon turvetuotantoon suunnitellun alueen kasvillisuutta sekä merkitystä luonnonsuojelun ja monikäytön kannalta. Työn tilaaja, Vapo Oy tarvitsee näitä tietoja ympäristövaikutusten arviointiselostusta varten. Selvityksen on laatinut FL Sakari Rehell.

Tutkimusalueella tarkoitetaan tässä raportissa Vapo Oy:n hallinnassa olevaa, kuhunkin karttaan rajattua aluetta. Jonkin verran on käyty katsomassa myös varsinaisen tutkimusalueen ulkopuolisia alueita, jotta voitaisiin arvioida ojitusten vaikutusten laajuutta. Suolta ei ole tehty täydellistä kasvillisuuskartoitusta, vaan on pyritty saamaan riittävä kuva suon kasvillisuustyypeistä ja suojeluarvosta. Ilmakuvista on katsottu edustavat kohdat, jotka sitten on käyty maastossa tarkistamassa.

Kuvauksissa on kasvillisuudesta mainittu esiintyvät suotyypit Eurola & Kaakisen (1978) Suotyyppioppaan mukaan. Lajistosta on yleensä mainittu vain erikoiset lajit sekä joitakin indikaattorilajeja. Uhanalaisilla ja silmälläpidettävillä lajeilla tarkoitetaan tässä uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantatoimikunnan mietinnön (Komiteanmietintö 1991) määrittelemiä lajeja. Oulun seudun uhanalaisia kasveja on tarkemmin selvittänyt Korhonen (1989).

Kohde on jaettu osa-alueisiin. Periaatteena jakamisessa on ollut se, että kukin osa-alue olisi vesitaloudeltaan ja luonnoltaan yhtenäinen ja yhdellä osa-alueella tehtävät toimenpiteet eivät vaikuttaisi merkittävästi muihin. Näin voitaisiin haluttaessa näiden rajojen mukaisesti osa suosta säästää ja osa ottaa käyttöön.

Työn tavoitteena on ensisijaisesti ollut kuvata, minkälaista luontoa mahdollisen turvetuotannon vaikutusalueella on sekä pohtia sitä, miten turvetuotantoa voisi sijoittaa luontoa vähiten vahingoittavasti.

Maastotyöt tehtiin pääosin elokuussa. Joillakin kasvillisuudeltaan mielenkiintoisilla kohdilla käytiin jo heinäkuussa nopeasti tarkastamassa lajistoa.

2. YLEISKATSAUS SUON KASVILLISUUTEEN JA SUOJELUARVOON

Tutkittu suo sijoittuu Pohjanmaan aapasuovyöhykkeen eteläiseen osaan tasaisille, runsassoisille alueille, missä reunavaikutus soilla on yleensä vähäistä. Selvä eteläinen piirre näillä soilla on keidassuo-osien laajuus. Keidassuot ovat kaikkein karuimpia, vain sadevedestä ravinteensa saavia suoyhdistymiä. Muutenkin nämä suot ovat yleensä karunpuoleisia ja tätä vielä korostaa se, että useilta soilta on reunojen ravinteisemmat suokuviot ojitettu.

Tutkitun suon edustavuutta voidaan punnita vertaamalla sitä suojeltuihin ja suojeltaviksi esitettyihin soihin sekä sen mukaan, missä määrin se voisi täydentää suojelualueiden yleisiä puutteita. Myös soilla havaitut lajit, erityisesti uhanalaiset ja silmälläpidettävät lajit kuvastavat suon merkittävyyttä.

Yleensä Pohjanmaan aapasuovyöhykkeen suojelusoiden kasvillisuuden edustavuutta selvitetessä (Eurola & Hanhela 1994) on havaittu, että suojelualueiden rajat usein ovat luonnottomia, reunan ohutturpeiset suot usein puuttuvat niistä. Näin reunoille tyypilliset korvet, luhdet ym. ovat suojelualueilla selvästi aliedustettuina. Kasvillisuutensa puolesta parhaina kohteina soidensuojelua täydentämään voitaisiin pitää ehjiä suokokonaisuuksia, jotka sisältäisivät ojittamattomia reunoja ja puronvarsia sekä valtakunnallisesti tai maakunnallisesti uhanalaista lajistoa (Heikkilä 1994).

Jakosuo-Muuraisuo on pienehkö suoalue, jonka keskeiset osat ovat hyvin karua ja yksitoikkoista suota. Reunamilla on kuitenkin säilynyt kasvistoltaan mielenkiintoisia, suurelta osin luonnontilaisia kohtia, mm. korpia ja joenvarsiluhtia.

3. TUTKIMUSALUEEN MERKITTÄVIMMÄT KASVILAJIT

Uhanalaisista ja silmälläpidettävistä lajeista (Komiteanmietintö 1991) suolla havaittiin kaitakämmekkää ja suovalkku. Lisäksi löytyi uhanalaisiin suotyyypeihin kuuluvaa tervaleppäkorpea.

Kaitakämmekkä on mesotrofisten ja eutrofisten soiden laji. Sen löytämistä vaikeuttaa se, että se on monimuotoinen ja usein vaikea erottaa lähilajeista, joiden kanssa se usein myös risteytyy. Lajia on havaittu Pohjois-Pohjanmaalla kalkkipitoisten alueiden letoilla ja paikoin myös muualla aapasoiden ravinteisissa osissa. Tarkemmalla tutkimisella esiintymispaikkoja löytyisi varmasti enemmänkin. Suojelualueilta havaintoja on niukasti. Uhanalaiseksi lajiksi tässä maakunnassa kaitakämmekkää on nimetty siksi, että se on vähälukuinen ja voimakkaasti harvinaistunut. Sille sopivista paikoista suuri osa on ojitettu. Ojitetuilta soilta laji yleensä katoaa varsin pian. Valtakunnallisesti laji on nimetty silmälläpidettäväksi, taantuneeksi (Komiteanmietintö 1991).

Suovalkku kasvaa tyypillisesti mesotrofisilla, hieman luhtaisilla rimpi- ja saranevoilla sekä nevakorvissa. Se on pieni, vaikeasti havaittava kämmekkä, jonka kukkiminen vaihtelee vuosittain. Sitä on havaittu varsin monilta Pohjois-Pohjanmaan keskiravinteisilta aapasoilta ja tarkemmalla tutkimisella esiintymispaikkoja löytyisi varmasti lisää. Suojelusoilta havaintoja on kuitenkin niukasti. Esiintymät ovat myös yleensä pieniä, tyypillisesti löytyy vain muutamia kukkivia yksilöitä yhdeltä suolta. Silmälläpidettäväksi lajiksi se on otettu, koska se on varsin vähälukuinen ja selvästi taantunut. Suovalkku on hyvin herkkä kärsimään ojituksesta, ojitetuilta tai reunaojien kuivattamilta paikoilta sitä on turha etsiä. Pohjois-Pohjanmaa on lajin keskeistä esiintymisaluetta maassamme. Etelämpänä laji on taantunut vielä voimakkaammin ja siellä se luetaankin monin paikoin uhanalaiseksi.

Tervaleppä kasvaa Pohjois-Pohjanmaalla parhaissa ruoho-heinäkorvissa ja nevakorvissa. Yleisimmillään se on lähellä rannikkoa, kauempana sisämaassa esiintymät ovat pienempiä ja sijoittuvat yleensä voimakkaasti lähteisille kohdille.

4. YLEISKUVAUS

Jakosuo-Muuraissuon alue sijaitsee lähekkäin virtaavien Sanginjoen ja Viitaojan välissä. Suurelta osin vedenjakaja kulkee keskellä suota ja näin pääosa Jakosuosta on hyvin karua ja rahkaista. Raitasaaren ja Nälköniemen välinen osa on kehittynyt rahkarämevaltaiseksi ruskorahkakeitaaksi. Muuraissuon ympärillä ja Jakosuo luoteispäässä vedenjakaja seurailee pääosin pienehköjä kangasmaita ja täällä suot ovatkin luonteeltaan aapasoina. Kaakkoisnurkassa Pirttiselän juurella on taas kankaalta tulevien valuvesien ansiosta reheviä juotteja yleensä rämeisen suon keskellä.

Kallioperä alueella on Kiimingin liuskejakson liuskeita, joihin liittyy paikoin emäksisiä kivivilajeja. Tämä näkyy paikoin kankaiden reunoilla olevien juottien hyvänä ravinteisuutena. Varsinaisia eutrofisia lettoja alueelta ei kuitenkaan havaittu.

Suon reunalla virtaava Viitaoja on kauttaaltaan suorantainen, hitaasti virtaava pikkujoki. Sen varren tulva-alueella on melko laajasti luhtaisia avosoita, paikoin penkereillä tulvaniittyjäkin.

5. KASVILLISUUSTYYPIT

Havaitut luonnontilaiset suotyypit: (suluissa olevat havaittu vain varsinaisen tutkimusalueen ulkopuolella).

-Pirttiselkä (alue 1): Ruoho-heinäkorpi, oligotrofinen ja mesotrofinen nevakorpi, pallosararäme, rahkaräme, tupasvillaräme, oligotrofinen ja mesotrofinen sararäme, oligotrofinen saraneva, minerotrofinen lyhytkorsineva.

-Jakosuo (alueet 2 ja 3): (oligotrofinen nevakorpi), isovarpuräme, tupasvillaräme, rahkaräme, oligotrofinen sararäme, ombrotrofinen ja minerotrofinen lyhytkorsineva, ombrotrofinen silmäkeneva, oligotrofinen rimpineva, oligotrofinen saraneva, (mesotrofinen saraneva, luhtaneva, pensaikkoluhta).

-Muuraissuo (alue 4): (varsinainen korpi, ruoho-heinäkorpi, oligotrofinen ja mesotrofinen nevakorpi), isovarpuräme, tupasvillaräme, rahkaräme, (oligotrofinen ja mesotrofinen sararäme), minerotrofinen lyhytkorsineva, oligotrofinen kalvakkaneva, oligotrofinen rimpineva, oligotrofinen ja mesotrofinen saraneva.

6. KASVILAJISTO

Pirttiselän reunan korvessa kasvaa tervaleppää (*Alnus glutinosa*), tämän alla rehevällä nevakorvella ja sararämeellä näkyi kaitakämmekkä (*Dactylorhiza traunsteineri*, varmistettu) sekä suovalkku (*Hammarbya paludosa*). Muusta tämän juotin kasvillisuudesta mainittakoon järviruoko (*Phragmites australis*) sekä iso-, pikku- ja tähtitalvikki (*Pyrola rotundifolia*, *P. minor* ja *Moneses uniflora*).

Muuraissuolla Perttusenmaan reunakorvella kasvaa tervaleppää runsaasti ja tämän koillispuolella rehevällä juotilla näkyi suovalkku.

Rehevimpien osien sammalista mainittakoon *Sphagnum warnstorffii*, *S. teres*, *Paludella squarrosa* ja *Helodium blandowii*

7. LUONNONTILAISUUS

Aluetta voidaan pitää vesitaloudeltaan luonnontilaisena, vaikka reunoilla onkin oja melko monissa paikoissa. Varsinaisen Jakosuon reunoilla olevat ojat eivät ole vaikuttaneet keskustan karuihin, keidassuomaisiin osiin mitenkään. Pirttiselän suo on lähes täysin luonnontilainen. Jakosuon ja Muuraissuon rajamailla olevilla saarekkeilla oli hakattu aivan vasta ja niiden reunoille on vedetty niskaojia, joiden vaikutus ympäröiviin soihin on kuitenkin vähäinen.

Viitaojan varrelle tien pohjoispuolelle oli rämeelle kaivettu joen suuntaisia oja reilun kilometrin matkalle. Viereiseen, karuun rahkasuohon nämä eivät ole vaikuttaneet merkittävästi ja tulvaiseen joenvarteenkin ne vaikuttavat vain paikoin.

8. MAISEMA

Maisemiltaan suot ovat yleensä melko tavanomaisia, pienehköjä avosoita. Laajimmat näkymät ovat Jakosuon keskiosissa, missä tien kummallekin puolelle aukeaa komea suonäkymä. Metsäiset saaret, etenkin Raitasaari ovat maisemassa tärkeitä. Viitaojan varsi on erityisesti ojittamattomalta osalta hyvin kaunis.

9. MONIKÄYTTÖ

Hillasuona alue vaikuttaa hyvältä ja helposti saavutettavalta. Suon keskustan laajat aukeat ovat hyvin rahkaisia. Näille voi suotuisina kesinä tulla marjaa paljonkin, mutta yleensä sato täällä jää pieneksi. Suon reunaosissa on paikoin puustoisia rämeitä, joilla sato on huomattavasti varmempi.

Kesällä -95 suon aukeilla keskiosilla marjaa oli niukasti. Runsaasti marjaa oli hiukan puustoisilla rämeillä ennen kaikkea Pirttiselän ja Nälköniemen tienoilla sekä Muuraissuon lounaisreunassa.

Karpaloa näkyi parhaiten saranevapinnoilla erityisesti Pirttiselän suon ja Muuraissuon reunoilla.

10. EDUSTAVUUS

Alueella on melko luonnontilaisia, pienehköjä keidas- ja aapasoita. Keskustan rahkasuot ovat hyvin karuja ja lajistoltaan niukkoja. Reunoilla on paikoin kasvistoltaan arvokkaita kohtia. Näihin sisältyy joitakin suotyyppejä, jotka yleensä Pohjois-Pohjanmaan suojeleusoilla ovat niukkoja (korpia ja joenvarsiluhtia). Alueella tavattu kaitakämmekä on tässä maakunnassa uhanalainen, vaarantunut ja suovalkku silmälläpidettävä, taantunut. Tervaleppäkorpi on luettu uhanalaisiin suotyyppeihin.

Alueella kokonaisuutena on lähinnä paikallista merkitystä suhteellisen edustavien suoyhdistymien ja laajojen hillamättäikköjen vuoksi. Osa-alueista kasvistoltaan vaihtelevimmat ja arvokkaimmat ovat Pirttiselkä (alue 1) ja Muuraissuo (alue 4). Niitä voitaisiin pitää paikallisesti tai maakunnallisesti merkittävänä, suojelelu arvoisina kohteina. Ne ovat myös marjasadoltaan ilmeisesti alueen parhaat osat. Viitaojan varren luhtaiset suot ovat myös luonnoltaan arvokkaita.

11. OSA-ALUEIDEN KUVAUKSET

1. Pirttselkä

Pirttselän luoteispuoleinen, pieni suoalue on selvästi muusta Jakosuosta erillinen osa. Pääosin se on harvapuista, rahkamättäistä rämettä, pääosin tupasvillarämettä, paikoin rahkarämettä ja sararämettä. Pirttselän notkelmaa pitkin tulee valuvesiä suolle ja kankaan tuntumaan on muodostunut huomattavan rehevä juotti reheviä korpia ja rämeitä. Tämän juotin kohdalla on myös merkittävää lajistoa, kaitakämmekkä ja suovalkku. Kankaan reunalla on pieni ruoho-heinäkorpi, jossa on sekapuuna tervaleppää.

Pirttselän metsät ovat suurelta osin nuoria talousmetsiä, joissa lehtipuuston, etenkin haavan runsaus on mielenkiintoinen piirre. Paikoin on pieniä kuvioita vanhempaa kuusikkoa.

2 ja 3. Jakosuon keskiosat

Nämä osa-alueet ovat suon karua keskiosaa. Suon poikki kulkeva tie erottaa näitä toisistaan. Suot täällä ovat vedenjakajalle sijoittuvaa, hyvin karua, rahkaista nevaa. Tien eteläpuoli (osa 2) on yksitoikkoista, rahkaista lyhytkorsinevaa, pohjoisosista aukeaa rahkarämettä. Tien pohjoispuolellakin (alue 3) on rahkaista lyhytkorsinevaa ja aukeaa rahkarämettä laajalti. Raitasaaren luoteispuolella nevat ovat kuitenkin pääosin minerotrofisia. Täällä tavataan karua rimpinevaa, jonka rimmet ovat rahka- tai sarapintaisia sekä myös saranevaa. Reunamilla on taas pääosin minerotrofisia lyhytkorsinevoja.

Viitaoja kulkee suon reunalla. Tämän pikkujoen varret eivät kuulu varsinaiseen tutkimusalueeseen, mutta ne kuuluvat kuitenkin samaan kokonaisuuteen suon kanssa. Joen varrella on koko matkalla tulvainen, runsaasti vesisaraa (*Carex aquatilis*) kasvava luhtasuovyöhyke, jonka leveys vaihtelee muutamasta metristä muutamaan kymmeneen metriin. Pääosin tulvavyöhyke on avointa luhtanevaa ja saranevaa. Kapealla vaihettumisvyöhykkeellä kuivempien rämeiden ja luhtaisten nevojen välillä on usein nevakorpea.

Joen varsia on aikoinaan niitetty. Niiton loputtua pajukko on paikoin päässyt kasvamaan tiheäksi pensaikoksi. Pääosin joen varret ovat kuitenkin märkyydestä johtuen pysyneet avoimina.

4. Muuraissuo

Muuraissuo on pieni, tyypillinen aapasuo. Vesiä suolle tulee ympäröiviltä kankailta, etenkin lounaispuoliselta Perttusenmaalta. Tämän vuoksi suon luonaisreuna on rehevä ja suotyypeiltään vaihteleva. Aivan Perttusenmaan laidassa on kapea vyöhyke metsäkortekorpea, ruoho-heinäkorpea ja nevakorpia, paikoitellen tässä korvessa kasvaa huomattavasti tervaleppää sekapuuna. Tämän korpireunuksen koillispuolella on puustoisia rämeitä, joiden väleissä on saranevajuotteja. Suon keskiosissa nämä rehevämmät juotit häviävät ja täällä ovat vallitsevina laajat lyhytkorsi- ja kalvakkanevat. Suon itäosassa on saarekkeiden tuntumassa luhtaisia saranevajuotteja. Suon luoteisosan muodostaa vetinen, raatetta kasvava, jänteetön rimpineva. Osa-alueen koillisosassa on vielä lyhyt pätkä luonnontilaista Viitaojan rantaa.

KIRJALLISUUS

Eurola S. & Hanhela P. 1994: The botanical value of protected mire sites in the southern aapa-mire area. Rapport Botanisk serie 1994-1. Universitetet i Trondheim, Vitenskapsmuseet.

Eurola S. & Kaakinen E. 1978: Suotyypipiopas. WSOY. Helsinki-Porvoo-Juva. 87 s.

Heikkilä R. 1994: Soidensuojelu Suomessa. Terra 106:3. s. 226-231

Komiteanmietintö 1991: Uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantatoimikunnan mietintö.
Komiteanmietintö 1991:30. Ympäristöministeriö, Helsinki. 328 s.

Korhonen L. 1989: Oulun seudun uhanalaiset kasvit. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, B. 159. 127 s.

VALOKUVALIITTEET

16. Maisema Pirttiselän rehevältä reunamalta (Jakosuo, alue 1). Etualalla saranevaa, taustalla rehevää nevakorpea ja kankaan laidassa näkyy tervaleppäkorpea.

17. Laaja, rahkamäittäinen lyhytkorsineva Jakosuon keskustassa (alue 3). Keskellä näkyy Raitasaari.

18. Viitaoja Jakosuon reunalla (alueen 3 luoteisreuna). Joen rannalla kapea, tulvainen vyöhyke on luhtanevaa ja saranevaa, kauempana alkavat karut rämeet.

19. Muuraissuon (Jakosuo, alue 4) lounaisreunan tervaleppäkorpea, etualalla rehevää nevakorpea.